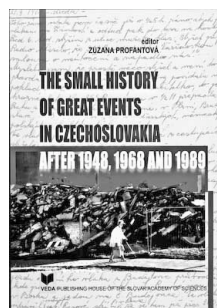

The Small History of Great Events in Czechoslovakia after 1948, 1968 and 1989, ed. Zuzana Profantová, VEDA Publishing House of the Slovak Academy of Sciences, Bratislava 2006., 466 str.

Unutar istočnoeuropskih društvenohumanističkih znanosti raspad istočnoga bloka neminovno je uzrokovao veliku inventuru znanja, građe i interpretacija. Četrdesetogodišnja vladavina socijalističkog režima tako (p)ostaje predmetom istraživanja, a specifična povijesna događanja unutar toga ideološkog razdoblja ključna su mjesta za nova ili ponovna iščitavanja kulturnih i društvenih transformacija, no ovoga puta bez pritiska ili kontrole dežurnih cenzora. Osim toga, turbulentno i vremenski neodređeno trajanje postsocijalizma paradoksalno nameće istraživačima upravo socijalizam kao jedinu čvrstu polazišnu točku za interpretaciju tranzicije. Zbornik koji ovdje predstavljamo upravo je primjer povezivanja socijalističkog i postsocijalističkog razdoblja ne bi li se etnografskim, povijesnim i sociološkim istraživanjima rasvijetlile socijalistička i tranzicijska svakodnevnica, odnosno njihove dodirne točke ili nesvodive razlike. Urednica Zuzana Profantová uključila je velik broj radova u ovaj zbornik, 36, radi reinterpretacije važnih povijesnih događanja, posebice u Slovačkoj. Prikupljanje ispovijedi i iskustava pojedinaca ili društvenih skupina o tim istim povijesnim zbivanjima temeljni su istraživački zadatak većine članaka u zborniku. Kao svojevrsni uvod predstavljeni su teorijski radovi o sjećanju i pamćenju kao socijalnim konstruktima (Ruisel), o odnosu osobnog i kolektivnog sjećanja, te izgradnji identiteta (Novosád), odnosno, koje su moguće etnološke perspektive u istraživanju svakodnevice "običnih ljudi" u razdoblju socijalizma (Profantová). Intervjui, dnevници, autobiografije, slijedom napatuka iz uvodnih tekstova, promoviraju se u većini radova kao glavno istraživačko oruđe, a termini poput *life story*, *life history*, *oral history*, *everyday life* kao njihov metodološki okvir. Premda zbornik nije podijeljen u poglavlja ili cjeline s podudaranom tematikom moguće je napraviti grubu razdiobu tema, pa nekolicina tekstova pokriva sjećanja etničkih manjina poput čeških Nijemaca (O. Šmídová) ili Židova (J. Ondriaš i M. Fiamová), marginalnih skupina poput žena (M. Botiková, A. Pető, T. Vráblová, J. Petráš), potkultura poput gospodarstvenika (L'. Falt'anová), vinogradara (K. Nováková), studenata i političkih funkcionara u Češkoj nakon 1968. (M. Vaněk) ili sjećanja o utjecaju obitelji na pripadnike elite i oporbe (P. Trypesová). René Bílik propituje kako novo (socijalističko društvo) razgrađuje tradicijske obrasce ponašanja, posebice u ritualima vezanim uz rođenje, vjenčanje i smrt te kako im upisuje nova značenja. Zanimljiva je studija Marine Zavacke, koja na primjerima cenzure (iskrivljavanje statističkih podataka), vremenske dezorijentacije (nejasne vremenske odrednice kada se što dogodilo bilo u državnoj bilo u osobnoj povijesti) i trajnih mitova (traktorista, znanstvenika ili минера, koji poprimaju epitete čarobnjaka ili nadljudi) objašnjava kako je službena politička naracija utjecala na pojedinačna sjećanja ljudi o nekoj pojavi, posebice s obzirom na društvenu kontrolu pamćenja.

Jedan se dio tekstova bavi sudbinom ljudi koji su boravili u zatvorima ili logorima, kao na primjer Nijemcima i Mađarima u radnom logoru Novaky od 1945. do 1948. (J. Sivoš) te rimokatoličkim vjernicima okupljenim u skupinu *Rodina (Obitelj)*, koji su zbog svojih vjerovanja pritvarani (N. Veselská). Tu su svjedočenja ljudi koji su preživjeli holokaust (M.

Vrzgulová), kazivanja čeških disidenata (J. Nosková) ili onih iz udruge bivših političkih zatvorenika u izgnanstvu (J. Halla).

Veliki blok tekstova istražuje život u razdoblju nakon pada Berlinskoga zida, u kojem se novi još neizgrađeni ili nejasni sustavi vrijednosti neprestano uspoređuju s onim "starim" socijalističkim (primjer Poljske u članku R. Giermakowske), u kojem nove tehnologije perpetuiraju stare usmene obrasce teorija urote (članak Z. Galiove-Panczove o širenju političkih glasina internetom) ili pak kako se stvaraju i šire stereotipi u političkom diskursu Slovaka, a koji neodoljivo podsjećaju na hrvatske (E. Krekovičová), Nijemaca (S. Wienker-Piepho) ili Poljaka (T. Smolińska). Ovi članci posebice mogu biti zanimljivi našim istraživačima jer je odabir tema sukladan temama u znanstvenim projektima o postsocijalizmu koje bi hrvatska etnologija željela obuhvatiti.

Posebnu cjelinu čine folkloristički tekstovi koji na svoj način istražuju fenomen memoriranja, bilo da je riječ o usmenim pričama koje se danas pričaju u slovačkim selima, a u koje se vjeruje kao povijesnu zbilju (T. Bužeková) ili je riječ o nedostatku sjećanja o stvarnim događajima koji se naknadnom folklornom preradom pretvaraju u priče (J. Hajduk-Nijakowska). Zanimljive su i analize folklornih pretvorbi stvarnih povijesnih ličnosti u ljude izvan vremena i prostora sa značajkama heroja poput Jana Masaryka (Z. Vanovičová), Milana Rastislava Štefánika (Z. Malá), odnosno kako se povijesno pamćenje pojedinih političkih i kulturnih osoba odražava na život kazalištaraca i samog kazališnog repertoara (D. Podmaková).

Pri kraju zbornika urednica se ponovno vraća temama vezanima za usmenu povijest (H. Hlôšková, S. Letavajová), odnosno na probleme autobiografskog istraživanja (M.-L. Freithofnig, L'. Herzánová), želeći, pretpostavljam, još jednom naglasiti važnost skupljanja osobnih povijesti, ali i kazivanja o velikim povijesnim događanjima. Kaleidoskopskim pristupom zbornik s jedne strane otkriva sve moguće teme kojima bi se istraživači mogli baviti, no istodobno brojnošću članaka gubi na dubinskoj analizi fenomena. Neki od članaka imaju tek nekoliko kartica teksta (npr. B. Beneš o sloganima i natpisima na zidovima) pa se nameće dojam kako je zapravo riječ o preglednom zborniku koji nastoji predstaviti recentna istraživanja u Slovačkoj i susjednim zemljama te afirmirati specifičnu metodološku nišu.

Mogući izazov koji urednica nudi tako sastavljenim zbornikom sastoji se u preispitivanju naše vlastite prošlosti u socijalizmu kao "malih, običnih" ljudi, u njezinu supostavljanju ili suprotstavljanju službenoj povijesti. No i u takvom introspekcijskom pristupu ostaje otvoreno pitanje tko su to "obični ljudi", kojima se tako uporno nastoji "dati glas", jer se oni počesto tretiraju kao nevidljiva masa koja je živjela usporedni život koji se nije doticao proklamirane povijesti ili se s njom identificirao. Osim toga, samo prikupljanje osobnih (pri)povijesti unaprijed izaziva znanstvenu nelagodu i etnografski interpretativan poraz jer je nemoguće skupiti sva kazivanja, sve istine i iskustva u ime neke nove istine o socijalizmu. Više je riječ o etnografskom pristupu kojim će se otkriti osobne strategije otpora ili priklanjanja povijesnim razdobljima i njihovim svjetonazorima te vrijednosnim sustavima. Tako shvaćeni, dakle kao "isprobavanje" pogodne metodologije istraživanja osobnih povijesti, članci u ovome zborniku zapravo više pokušavaju uspostaviti dijalog između znanstvenog diskursa i osobnih pripovijesti, a manje između službene socijalističke povijesti i povijesti pojedinaca.

Tea ŠKOKIĆ